

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
Геолого-географічний факультет
Кафедра фізичної географії, природокористування і геоінформаційних
технологій

Кваліфікаційна робота
На здобуття ступеня вищої освіти «магістер»
МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ОПИС СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я
MEDICAL-GEOGRAPHICAL DESCRIPTION OF THE
MEDITERRANEAN

Виконав: здобувач денної форми навчання
Спеціальності 106 Географія
Освітня програма Географія
Гончаренко Володимир Віталійович

Керівник: д.г.н., проф. Вихованець Г.В.

Рецензент: д.г.н., проф. Яворська В.В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ _____ від «____» «_____» 2025р.
Завідувачка кафедри
_____ Вихованець Г,В.

Захищено на засіданні ЕК № _____
Протокол № _____ від _____ 2025р.
Оцінка _____ / _____ / _____
Голова ЕК
_____ Світличний О.О.

Одеса - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я	5
РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ НАРИС СЕРЕДЗЕМНОГО МОРЯ .	8
2.1. Загальні відомості про море	8
2.2. Тектонічна будова і рельєф	9
2.3. Особливості клімату Середземного моря і прилеглого суходолу	12
2.4. Рослинність і тваринний світ Середземного моря	14
РОЗДІЛ 3 ВПЛИВ ГЕОФІЗИЧНИХ ФАКТОРІВ НА СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я	16
3.1. Загальні відомості про клімат	16
3.2. Місцеві вітри	20
3.3. Клімат півдня Середземномор'я	23
3.4. Клімат західної частини Середземномор'я	30
3.5. Клімат північно-східної частини Середземномор'я	34
РОЗДІЛ 4 ВПЛИВ БІОХІМІЧНИХ І ГЕОХІМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я	37
4.1. Вплив геохімічних факторів	37
4.2. Традиції харчування народів Середземномор'я	40
4.2.1. Грецька кухня	42
4.2.2. Ізраїльська кухня	44
4.2.3. Іспанська кухня	45
4.2.4. Італійська і французька кухня	48
4.2.5. Турецька кухня	52
РОЗДІЛ 5. ХВОРОБИ НАСЕЛЕННЯ ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ОТРУЙНИМИ РОСЛИТНАМИ І ТВАРИНАМИ	56
5.1. Загальна характеристика ландшафтів Північної Сахари	56
5.2. Отруйні тварини Північної Сахари	59
5.3. Отруйні кімнатні рослини для людини	65
5.4. Найбільш отруйні кімнатні рослини	67
5.5. Смертельно отруйні рослини	71
РОЗДІЛ 6. ПАРАЗИТАРНІ ЗАХВОРЮВАННЯ НАСЕЛЕННЯ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я	79
6.1. Трансмісивні хвороби	79
6.2. Переносники збудників паразитарних хвороб	82
6.2.1. Комарі	82
6.2.2. Хвороби, що передаються комарами	85
6.2.3. Блохи	89
6.2.4. Кліщі	93
6.2.5. Москіти.	96
6.3. Природно-осередкові хвороби Середземномор'я	99
ВИСНОВКИ	105
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	108

ВСТУП

Середземноморський регіон у сучасних умовах посідає провідне місце серед туристичних дестинацій для населення помірних широт, насамперед країн Євразії. Висока рекреаційна привабливість зумовлена поєднанням субтропічних і тропічних природних умов, які суттєво відрізняються від кліматичних характеристик помірної поясу. Саме ця відмінність формує специфічні ризики для відпочивальників, оскільки адаптаційні механізми організму людини можуть виявитися недостатніми для швидкого пристосування до інших температурних, гідрометеорологічних та біогеографічних параметрів середовища.

Доведено, що на стан здоров'я людини у Середземномор'ї впливає широкий комплекс природних чинників, серед яких провідну роль відіграють геофізичні (інтенсивність сонячної радіації, ультрафіолетове навантаження, температурно-вологісний режим), геохімічні (склад ґрунтів, мінералізація води, аерозольні компоненти атмосфери), біохімічні та біологічні (алергени, фітотоксини, токсичні морські організми), а також епідеміологічні фактори, пов'язані зі збудниками та переносниками паразитарних і трансмісивних хвороб.

Ці природні чинники традиційно досліджуються окремими галузями науки – фізичною та медичною географією, біологією, епідеміологією, медичною екологією тощо. Втім, результати таких досліджень часто залишаються роз'єднаними, що ускладнює формування інтегрованого уявлення про сумарний вплив природного середовища на здоров'я людини під час перебування у межах певної території.

Подолання фрагментарності наукових даних можливе завдяки застосуванню медико-географічного підходу, який дозволяє комплексно поєднати відомості з різних дисциплін та дати цілісну характеристику як сприятливих, так і несприятливих ефектів природних умов Середземномор'я для людського організму. Медико-географічний опис виступає інтегративним інструментом, що дає змогу оцінити просторові відмінності природних

факторів ризику, визначити їх взаємодію та сформувані науково обґрунтовані рекомендації щодо безпечного та здорового перебування населення на певній території.

Відтак, *ціллю* магістерської роботи є складання комплексного медико-географічного опису Середземномор'я щоб виявити негативний і позитивний вплив природних факторів на стан здоров'я відпочиваючих з других природних зон.

Об'єкт дослідження – Середземномор'є, історична область навколо Середземного моря.

Предмет дослідження – природні фактори, які впливають на здоров'я відпочиваючих і місцевого населення. Для досягнення поставленої цілі необхідно було розглянути наступні питання:

- загальну фізико-географічну характеристику Середземномор'я;
- кліматичні особливості, їх зміну на протязі року в різних районах Середземномор'я і на їх основі виявити благоприємні і неблагоприємні періоди для відпочинку;
- вплив геохімічних і біохімічних факторів на стан здоров'я через традиції харчування;
- виявити географічне розповсюдження отруйних тварин і рослин в межах Середземномор'я;
- розглянути географічне розповсюдження переносників паразитарних хвороб і хвороби яку вони переносять.

Робота складається з вступу, 6 розділів, висновків і списку використаної літератури.

ВИСНОВКИ

Комплексне вивчення природних, кліматичних, біогеографічних та епідеміологічних особливостей Середземноморського регіону дає змогу стверджувати, що вплив довкілля на здоров'я людини має багатовимірний характер. Кліматичні умови цього регіону формують сприятливе середовище для відпочинку, оздоровлення та профілактики хронічних захворювань, однак одночасно створюють підвищені ризики розвитку небезпечних інфекційних і токсичних станів, що потребує усвідомленого підходу до поведінки населення та туристів.

Високі температури та значна вологість сприяють швидкому виснаженню організму людини. Тепловий стрес здатний провокувати порушення терморегуляції, зневоднення та розлади електролітного балансу. Це створює додатковий тиск на серцево судинну систему, що є критичним для осіб похилого віку, пацієнтів з артеріальною гіпертензією, ішемічною хворобою серця та іншими серцевими патологіями. Під впливом спеки зростає імовірність гіпертонічних кризів, інсультів та аритмій. У багатьох людей тривала спека може спричинювати емоційне виснаження, дратівливість, когнітивне уповільнення та порушення сну.

Важливим фактором впливу на здоров'я населення є масове розмноження кровосисних членистоногих. Теплий і вологий клімат створює ідеальні умови для активної циркуляції патогенів серед переносників. Комарі, кліщі, блохи та москити є біологічними векторами значної кількості інфекцій, що належать до групи природно осередкових і трансмісивних хвороб. У Середземномор'ї це захворювання зі значним епідемічним потенціалом. Найбільш небезпечними є гарячка Західного Нілу, лейшманіози, бореліоз, кліщовий енцефаліт, туляремія та паразитарні гельмінтози. Усі ці хвороби зберігаються в природних екосистемах за участю диких тварин, гризунів, птахів та кровосисних комах, утворюючи довговічні екологічні ланцюги передачі.

Регіон характеризується широким спектром токсичних рослин і тварин. Отруйні рослини можуть містити кардіотоксичні, нейротоксичні та гастротоксичні речовини, що уражають системи організму. Особливу небезпеку становлять олеандр, наперстянка, чемериця, аконіт, беладонна, пасльонові види та інші представники флори, які здатні викликати тяжкі інтоксикації та порушення дихання і серцевої діяльності. Отруйні тварини також можуть спричинити серйозні ураження нервової системи та місцеві запальні реакції.

Водночас Середземномор'я має значний оздоровчий потенціал завдяки харчовій культурі, що сформувалася історично. Середземноморська дієта містить велику кількість антиоксидантів, ненасичених жирних кислот, вітамінів та мікронутрієнтів, що позитивно впливають на серцево судинне здоров'я, когнітивні функції та тривалість життя. Ця дієта посідає провідне місце серед моделей харчування, які рекомендовані у профілактиці хронічних неінфекційних захворювань.

Загальна оцінка впливу Середземноморського регіону на здоров'я людини демонструє комплексність та неоднозначність цього впливу. З одного боку, кліматичні, екологічні та культурні умови сприяють зміцненню здоров'я, покращенню фізичного і психічного стану та довголіттю. З іншого боку, наявність природних осередків інфекцій, значна кількість переносників та токсичних організмів створюють потенційні ризики для місцевого населення та туристів.

Ефективне збереження здоров'я в таких умовах можливе лише за наявності системного підходу, що включає санітарну просвіту, дотримання правил гігієни, захист від укусів кровосисних комах, обережність щодо дикої природи та уважність до якості продуктів харчування і води. Важливою умовою є ефективний епідеміологічний нагляд, моніторинг природних осередків інфекцій, екологічний контроль та сучасні заходи громадського здоров'я.

Сукупність отриманих даних підтверджує необхідність інтеграції медико біологічних, екологічних, географічних та санітарно гігієнічних підходів для всебічного розуміння впливу середземноморського середовища на здоров'я людини та розроблення ефективних стратегій профілактики, лікування та адаптації до природних умов регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боярчук О. Д., Грищук А.В., Грановський О.Е. Екологія людини: навч. посіб. Полтава: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 110 с.
2. Вихованець Г.В., Гижко Л.В., Орган Л.В. Фізична географія материків і океанів: навч.-метод. Посіб. – Одеса: Одес. Нац. Ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса: ОНУ, 2021. – 208 с.
3. Вішнікіна Л. П., Федій О. А. Фізична географія материків та океанів. Ч. 1 : навч.-метод. посіб. для студ. закл. вищ. освіти. Полтава, 2019. 200 с.
4. Возіанова Ж. І. Інфекційні і паразитарні хвороби: В 3 т. — К.: "Здоров'я", 2002. — Т. 2.— 658 с.
5. Геоморфологія: терміни й поняття (коментар): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Тетяна Сергіївна Павловська; за ред. проф. І. П. Ковальчука. — Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. — 284 с.
6. Гірничий енциклопедичний словник : у 3 т / за ред. В. С. Білецького. — Д. : Східний видавничий дім, 2001—2004.
7. Горголь В. Т. Зоотоксикологічна характеристика отруйних тварин // Укр. журн. дерматології, венерології, косметології. 2008. Т. 4.
8. Дрозд О. М. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Геохімія довкілля» (для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 183 – Технології захисту навколишнього середовища) / О. М. Дрозд, Д. В. Дядін ; – Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 45 с.
9. Екологічна геологія: підручник. / За ред. д.г.-м.н. М.М.Коржнева – Київ: ВПЦ „Київський університет”. – 2005. – 257 с.
10. Інфекційні і паразитарні хвороби. У трьох томах : том перший / Ж.І. Возіанова. - Київ : здоров'я, 2001. - 854 с. - Інфекційні хвороби (підручник) (за ред. О. А. Голубовської). — Київ: ВСВ «Медицина» (2 видання, доповнене і перероблене). — 2018. — 688 С.
11. Інфекційні хвороби (підручник) (за ред. О. А. Голубовської). — Київ: ВСВ «Медицина» (4 видання, перероблене і доповнене). — 2022. — 464 С.

12. Інфекційні хвороби / За ред. Голубовської О.А.- Київ ВСВ «Медицина». 2022. – 727с.
13. Клінічна паразитологія та тропічна медицина. Паразитози: навчальний посібник для студентів 6 курсу рівня підготовки магістра медицини та магістра педіатрії, галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальностей 222 «Медицина», 228 «Педіатрія» кваліфікації професійної «Лікар», «Лікар-педіатр» –Запоріжжя : [ЗДМФУ], 2023. – 150 с.
14. Мала гірнича енциклопедія : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. — Д. : Донбас, 2004. — Т. 1 : А — К. — 640 с.
15. Малишева Л.Л. Геохімія ландшафтів. К.: Либідь, 2000. — 472 с.
16. Матвієнко В. М., Стафійчук В. І., Матвієнко Н. М. «Географія країн Африки, Південної Америки»: навчально-методичний комплекс. К, 2023. 66 с.
17. Медична біологія / За ред. В. П. Пішака, Ю. І. Бажори. Вид. 2-ге. - Вінниця: Нова книга, 2009. - С. 416.
18. Медична біологія: підручник (ВНЗ I—III р. а.) / В.В. Барціховський, П.Я. Шерстюк. — 4-е вид., випр. - Київ ВСВ «Медицина». 2017. – 312 с.
19. Олеандр звичайний // Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / за ред. А. М. Гродзінського. — Київ : Видавництво «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. — С. 306. — ISBN 5-88500-055-7.
20. Основи медичної паразитології. Еволюція. Біосфера: навчально-методичний посібник для студентів - іноземних громадян I курсу медичних факультетів спеціальність "Лікувальна справа" / О.Б. Приходько, А.П. Попович, К.І. Гейченко, Т.І. Ємець, Г.Ю. Малєєва. – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. – 159 с.
21. Отруйні рослини: Навч. посіб. для студ. вищ. мед. та фармацевт. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / Кол. авт.: О.Ю. Коновалова, В.А. Туманов, Ф.А. Мінченко, Т.К. Шураєва, Т.В. Джан, Л.Г. Дудченко, А.П.

- Лебеда, Є.М. Гергель, Л.М. Рибак.; під ред. О.Ю. Коновалової, В.А. Туманова.- К.: ПП „Блудчий М.І.”, 2011.- 494 с
- 22.Рицина // Садові декоративні рослини / О. М. Олейнікова. — Харків : Веста, 2010. — С. 67. — ISBN 978-966-08-494
- 23.Сірокко // Універсальний словник-енциклопедія. — 4-те вид. — К. : Теза, 2006.
- 24.Тис // Словник української мови : в 11 т. — Київ : Наукова думка, 1970—1980.